

אדריכלות

שוק הדומה לסוסת

„מוטב שוק הדומה לסוסת מאשר כנסת הדומה לשוק“ מימרת הכנף של אדריכל צעיר, בתשובה לבריו של הפרופסור יוחנן רטנר מהסניף העברי בחיפה, שהעיר לו כי בנה שוק ציבורי הדומה לסוסת, סימלה את החיכוך שהתנהל השבוע בסימפוזיון אדריכלים שהתקיים בירושלים.

הסימפוזיון, שנערך באולם שבבנין 97 בקרית האוניברסיטה, דן בנושא: ארכיטקטורה ישראלית — לאן? זה מול זה עמדו שני מחנות שפסלו, בביטויים עדינים ותרבו תיים מאוד, את כל הבניינים שבנו יריביהם לחיכות. הבעיה הייתה — מה קובע את זה — תכלית השימושית של הבניין את צורתו החיצונית או שמא צריכה צורתו החיצונית להקבע על ידי שיקולים אסתטיים, בלתי תלויים בתכליתו השימושית של הבניין.

ויכוח זה אינו ויכוח מקומי-ישראלי בלבד. מזה כמה עשרות שנים מתנהל ויכוח דומה בעולם כולו. עוד בראשית המאה עורר האדריכל הצרפתי חסר הדיפלומה, שארל אווארד ז'אנאר, הידוע בכינויו „לה קורבוזיה“, סערה בעולם האדריכלות ב"גישתו המהפכנית לבניין-המגורים. גישה זו התבטאה באימרתו המפורסמת: „הבית הוא מכונה לאדם, לגור בה“.

כלוב לגור בו. גישה תכליתית וקיי צונית זו, שבאה גם על ביטוייה בעשרות בניינים, כגון מגרד-השחקים המפורסם באל-ג'יר (ראה תמונה), היכתה גלים שלא שכחו. האסכולה התכליתית הידועה בשם פונקציונליזם, הצמיחה גאונים מסוגם של חלטר גרופיוס בגרמניה הטרנס-נאצית, ומיס וון דה-רווא בארצות הברית שהביא את עקרונות הפונקציונאליזם לכלל קיצוניות כזו, שכמה מבנייניו מזכירים לא מכונה, אלא כלוב לאדם לגור בו.

נגד הפונקציונאליזם הקיצוני, שקורבוזיה עצמו נטשו כעבור זמן-מה, התקוממו אד-ריכלים אחרים, כמו אווארד טון האמריקאי, אלחה אלטו הפיני, ואלסאמו נוגוטי היפאני, שניסו להחזיר ליצולם הבניין מעט מהנוי הקישוטי שאבד לו, עם המצאת ה"מלט הפלדה והזכוכית“.

שני זרמים אלה באדריכלות העולמית מצאו להם ביטוי בבאומים שנישאו בסמי-פוזיון הירושלמי. הפרופסור רטנר ניצב כסניגורו הנלהב ביותר של הפונקציונאליזם, כינה את רודפי הקישוטים המנסיים לתקות כל המצאה מודרנית חדשה, כרודפי אופנה סנסאציונית והאשמים בהורדת ערכו של הבניין על ידי איליקחה בחשבון של גורם האמורטליזציה: כי בניין שנבנה בנוסח ה"אופנה החזישה ביותר, נהפך למוצג היסטורי מיושן ברבע שהאופנה חולפת.

מולו, כדובר קנאי של הגישה הנוגדת, הופיע אברהם יסקי, אחד מראשי הדור הצעיר והמצליח של האדריכלים הישראלים, תלמידו לשעבר של הפרופסור רטנר.

לדעתו של יסקי, אין הנתונים התכליתיים של הבניין מהותיים בעיניה. כל ארכיטקט יכול לפתור אותם בדרך פחות או יותר מוצלחת. מבחינה תכליתית אין גם כל הבדל בין בניין מגורים אחד למישוהו — כולם נועדו לאותה תכלית. מה שמבדיל מכל בניין טוב בניין רע, אינו הפיתרון של בעיות תכליתיות אלא הדרך בה פותרים את בעיות הצורה, התייגות והחיצונית. הבניין צריך לדעתו של יסקי, להשתלב מבחינה אסתטית עם הסביבה, עם האנשים הגרים במקום, עם השקפת-עולמו של המתכנן. הוא גם צריך לנצל בצורה נכונה ויפה את חומרי-הבנייה השונים.

טראומות ארכיטקטוניות. על הקו הישר שחיבר שתי עמדות מנוגדות אלה — עמדתו של הפרופסור רטנר ועמדת אברהם יסקי — ניצבו שאר הנואמים וה"משתתפים בחיכות, שעמד על רמה גבוהה. לתשואות סוערות במיוחד זכה נאומו של אבא אלחנני, שהיה רצוף היקשים ודמויים פסיכולוגיים וספרותיים כמו: „האדריכלות החדשה נולדה כבת בלתי חוקית לתקופה של ניחן וקפאון... אם נזכור שאנו נינו גים על סיפרות כנה עד כדי אקסביציניזם ואמנות התיאטרון וקולנוע השפנים להפליא. הקפליטים והקרינולוגיות של המאה התשע-

שופרים מפנים את גופות האם ובנה, שנדרמו על ידי הרכבת ליד חיפה — האם קפצה

רים יותר מדי. הלכנו שלושתנו, זווה, אביטל ואני, ועוד צלם אחד, והכנו את הכל. הדלקנו נרות. שמנו כרים ושיטחים על הריצפה. מסיכה מכסיקאית וסומבררו היו תלויים מן הקיר. בקיצור: זה היה משהו עולמי!

„כחנתו של אביטל היה לביים כתבה רצינית, מחקר על נטיות הנוער לביטניקיות. זווה התרגז. סוף סוף הוא מחשיב את עצמו אם לא לביטניק, אז לפחות לדולציה ויטניק. החליט: מכירים אותו, מחר ירוצו אחריו ברחוב. לי לא היה איכפת. חוץ מזה, החלטתי שאם אביטל יכול להרכיב לנו דבר כזה — אז אנו רשאים לסדר גם אותו. הוא הסתגר בפיונה, מאחורי השולחן, ואני התישתי לידו. הוא לוחץ לשאל שאלות — ואני שואל שאלות אחרות.“

„החברה נכנסו. בא אחד גיטאריסטי. בא אחריו של אביטל. בא ראשון בתור הומו קטן, אני מכיר אותו מכפית. שאלתי: למה באת? אמר מיד: בשביל צייד. הראיתי לו את התיקים עם השאלונים והשמות של אלה שעזרו למודעה. הסברתי שאי-אפשר להכניס תשובה כזו לשאלון. או אמר: כתוב למטרות אידאולוגיות ונתפטר.“

„יכולנו להמשיך המון זמן, אבל זהו שכונה מפוקפקת. השכנים ראו את התקלות, קראו למשטרה. באה נידת. הסמל שאל אותי: מה זה? החל מרחרח את הסיגריות, כמו באמריקה. אולי זה חשיש. אז שאל: מה זה, בכל זאת? עניתי ישר: מרכיבים לוקש.“

„בסוף נרגע. אחד החברה הסביר לו ש'אנו ביטניקים. אז הוא אמר: הוא, כן, חברה בוטאנית! והסתלק.“

מסיים גירגי: „אביטל רצה להרכיב לוקש עלי. אבל בסוף הוא אשר יצא מופסד. המשטרה הרימה חציצורן אחת. העלתה אותו על הניידת. הצריף מקולקל לבלוי בשניים, כי איש לא ירצה להסתכן בסיכסוך עם המשטרה והשכנים. ואני, אני ממשיך לקבל חברה בדיונוגו. מה יש? רק עתונאים יכולים לביים לוקש?“

תזכיר

חזרה מן הגלות

אבריאלי חוזה. לפני שלושה חודשים גילה העולם הזה כי אהוד אבריאלי, לשעבר איש-אמונו של ביגיי ומועמד לתפקיד ראש מנגנון-החושן, סוּלַק מעמדות-השפעתו כי תוצאה מקנוניה של שאר נערי-ביגיי, סירב לקבל על עצמו את תפקיד השגריר בגלות קונגו, נסע לליאופולדויל רק כאשר הוב טהורו החזרתי המיינית. השבוע נמסר כי אבריאלי „סיים את תפקידו“... **אסון ה"מונימייקר"** אושר השבוע בחציפה על ידי משרד החקלאות. אחרי שהעולם הזה (1205) גילה בשבוע שעבר את ממדי האסון והודיע כי אין כל סיכוי לייצא השנה כמות רצינית של עגבניות, נוכח המחלות שזבקו בהן כתוצאה מחוסר האחריות של משרד החקלאות, הודה המשרד כי השנה ייוצאו לכל היותר 500 טון — במקום 6000 הטון שתיכננו. ספק רב אם יעד זה יושג... **בפרשת משפטו של אריה שפאק** (העולם הזה 1166 והגאה) חלה השבוע התפתחות מפתיעה. אחד העדים הראשיים של התביעה חזר בו מעדות שמסר בשעתו במשטרה, הודיע כי שפאק לא קיבל ממנו מעולם שוחד, עזר לו לעזמת זאת פעמים רבות שלא על מנת לקבל פרס. בסיום עדותו ביקשה התביעה להכריז עליו כעל עד עוין. השופט יעקוב סגל, ששמע מה עד אהרון צלניק על לחץ של המשטרה והתביעה הכללית עליו, הזהירו לא להיכנע לכל לחץ, מדד להודיע לזשפט על כל נסיון מעין זה, אם עזש המשטרה ואם מצד הסניגוריה.

השוכן בקצה צוק הסלע של הכרמל, מול ביקתת הרייגים בבת-גלים. אחרי שעלו למ"ערה, ירדה המשפחה לרחוץ בים, שגילו מתנפצים במרחק 200 מטר מהמערה. כאן גם עוברת מסילת הברזל שבין חיפה לתל-אביב.

ראולה עלתה ראשונה מהים כשבקבוצתיה בנה הקטן. היא חצתה את פסי הרכבת ש' במקום, כשפניה מועדות לטור. לתע, הבחינה כי בנה איננו לידה. בהתכוונה אתורנית, ראתה אותו במרחק שמונה מטר ממנה — כשהוא יושב בשקט על הפסים ומשחק.

האם קפאה על מקומה. במרחק כמה מאות מטרים, מכיוון תל-אביב, הופיעה הרכבת. מיד ניתרה ורצה לעבר בנה. הרכבת, שנהגה לא הבחין כנראה בשניים, דהרה במלוא המהירות. ראולה עמדה להשתטח על בנה כדי שהרכבת תפגע בה ולא בו. היא קפצה ונפלה — במרחק כמה מטרים מהבן. הרכבת דרסה את שניהם.

נוער

לוקש מורכב

גירגי ("גירגי") הסטן אוהב לוקשים. הדקוראטור בן 23, מיושבי כסית הקבר עים, אוהב מהתלות מעשיות. לכן לא היה אדם מאושר ממנו, כאשר פנה אליו השבוע אמנון ("זווה") תדמור, לשעבר אחד משופטי זוובר (העולם הזה 1202), בישר לו: "יש לוקש גדול. גמור את העבודה בשבע".

מספר גירגי: „בשביל לוקש הגון, אני מסוגל ללכת ברגל משה עד צפת. גמרתי את העבודה בשש קפצתי לטקסי, נסעתי לכסית. שם לקח אותי זווה לצריף בשכונת מחלול, שנשכר תדירות על ידי החברה למטרות שבינו לבניה“.

הסביר זווה: אביטל מוסנון, בנו של יגאל מוסנון, וכתב „השבוע עון מעריב לנוער, פנה אליו בהצעה להופיע כנציגי-ביטניקים שבדי, שהגיע כביכול ארצה למטרת כתבה בעתונ. לאחר שאביטל פירם סם במעריב מודעה, בה בישר האורח הדב' יוני לכל המעוניינים בהקמת תנועה ביטניקית אמיתית, להתייצב בפנית הרחובות גורדון-הירקון. החליט שעליו למצוא מופה כות ישראלי. תדמור נבחר לתפקיד מכובד זה.“

הממושנה החרימה חציצורן. „זווה התחרט ברגע האחרון, החליט להרכיב לי את הלוקש במקומו“, מספר גירגי. אותו מכי

במדיוה

(המשך מעמוד 10)

להיות נעולים ותתומים, מסר הדואר החיפאי למנדל — שהוביל את הדואר לעיר הצפון — בשקים פתוחים.

הדבר הקל על מנדל, תוך כדי נהיגה, היה ממיין את המכתבים, אוסף כל מעטפה בעלת בולים נדירים, קורע מעל המעטפות בולים פשוטים יותר. אלא שהדורר לא בחל לאסוף גם ממצאים אחרים שגילה בתוך המעטפות — כספים, תמונות-ערום והמחאות-דואר ודברים אחרים מסוג זה.

את המעטפות שבוליהם הוסרו היה מש-ליך בדרך. את הגלויות והמעטפות שאסף, לקח לביתו. ליתר זהירות, שינה את הכתובת ברשומה על גביהן, כתב את שמו ואת כתובתו.

המטרה: חווילדה. השבוע הבחינה מורה בכפר רינה שבגליל במעטפות-דואר קרועות המתגוללות בשדה ליד הכפר. היא הודיעה על כך למשטרה. מדור הביולוש החיפאי החל עוקב אחרי מכונית הדואר של מנדל, גילה כיצד מתעופפות מחוכה לאורך כל הדרך מעטפות וניירות.

מנדל נעצר. בביתו נתגלתה ערימה גדו-לה של גלויות צבעוניות מכל רחבי העיר. לם, כשנשאל מדוע עשה את מה שעשה, השיב: „רציתי לקנות לי וילה“. מעתה יצטרך מנדל לאסוף רק את הבר-לים על מעטפות המכתבים שיגיעו אליו לבית-הסוהר.

אסונות

הנדר

הנדר היחיד אליו השתוקקה ראולה אל מוסלת, עריבה בת 25 מכפר טורען שבגליל, היה שיחלד לה בן. מאז נישאה לבעלה איברהים ילדה לו רק בנות. „כשיחלד לי בן“, נדרה, „אעלה עמו למערת אליהו הנביא להשתטח על קברו ולהודות לו על הנס שעשה לי“.

לפני 18 חודש נולד הבן לו חיקתה ראולה בכליון עיניים. מאז הפצירה האשה בבעלה לעלות למערת אליהו בחיפה ולקיים את נדרה. השבוע החליט בעלה למלא את משאלתה. על הסנדר המשפחתי העמים את כל בני המשפחה, תריסר נפשות, יורד לחיפה. שם עלו להשתטח על קבר אליהו,

צלם המשטרה (מימין) מצלם את גופת האם שנדרמה הרכבת דרסה